

Ruferová, Jana; Richterek, Oldřich

O tradicích a perspektivách rusistiky

Opera Slavica. 2002, vol. 12, iss. 1, pp. 34-37

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117850>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

* MATRIÁLY – ZPRÁVY – KRONIKA *

O tradicích a perspektivách rusistiky

jednala mezinárodní vědecká konference, kterou ve dnech 29.–30. 9. 2001 uspořádala Katedra ruského jazyka a literatury FF UK v Bratislavě v útulném a odbornou diskusi provokujícím prostředí Domu slovenských spisovatelů v Budmericích. Bilanční atmosféra konference nebyla tentokrát motivována jen aktuálním zlomem tisíciletí, který nám relativně často připomínají různá setkání, ale leitmotivem celého jednání bylo i významné jubileum hostitelského pracoviště, oslavujícího 80. výročí svého založení. Zejména této události bylo zasvěceno úvodní plenární zasedání pečlivě organizované a ze strany hostitelů velice pozorně připravené konference (mj. i za přítomnosti zástupce velvyslanectví Ruské federace v Bratislavě, proděkana FF UK a ředitele Ústavu světové literatury SAV, s nímž literárněvědně orientovaní slovenští rusisté dlouhodobě úspěšně spolupracují).

Nepochybně velkou pozornost i potěšení všech účastníků konference (asi 50 zástupců z 5 zemí) vyvolala přítomnost **Dr. Varvary Kühnelt-Leddina**, dcery **Prof. Dr. A. V. Isačenka, DrSc.**, který se řadí ke Gründnerským generacím bratislavské rusistiky. Z rukou členky předsednictva **MAPRJAL doc. PhDr. E. Kollárové, CSc.**, převzala **Puškinovu medaili** (udělenou jejímu otci „in memoriam“), připomínající referujícím i hostům konference mj. „rozměry“ i význam přínosu **Prof. Isačenka** pro rozvoj moderní komparativní lingvistiky. Mezi žáky a pokračovateli **Isačenkova** působení v Bratislavě (ale i později na UP v Olomouci) vyvolala zájem i přítomnost **Prof. PhDr. L. Ďuroviče** (Univerzita v Lundu, Švédsko), s jehož jménem je rozvoj bratislavské rusistiky rovněž nerozlučně spojován.

Samotnou bilanci osmdesátiletého působení jubilující katedry pak naznačily dva úvodní referáty zástupců hostitelského pracoviště: „*Из истории кафедры русского языка и литературы ФФ УК в Братиславе*“ (**J. Svetlík**) a „*Литературоведческая русистика на кафедре русского языка и литературы ФФ УК в Братиславе*“ (**A. Eliáš**). Další rokování probíhalo ve dvou samostatných sekcích.

Lingvistická sekce bezprostředně navázala na plenární zasedání prvními příspěvky věnovanými historii lingvistiky hostitelského pracoviště a zabývala se prací profesora **Isačenka** a **Ďuroviče** po jejich odchodu z FF KU v Bratislavě a jejich působením na západních univerzitách, především však v západoevropské rusistice: „*Преимственность братиславской русистики в западной русистике*“ (**L. Ďurovič**). Obecnější

problémy v oblasti kulturních styků a jazykové praxe řešilo vystoupení „Культурные сношения и языковая практика“ (P. Šíma, Trnava); určitým aspektem „přejímání“ do ruštiny (s ohledem na kulturní a jazykovou situaci v Rusku v 19. stol.) byl věnován referát „Некоторые аспекты лингвокультурной ситуации и иноязычного заимствования в русском языке в России 19 века“ (E. Baryšnikov, Moskva) a otázkám paralelismu při formování paradigmát v rámci „lingvostranovedeniija“ a kulturologie referát „Функционирование лингвокультурной парадигмы в художественном тексте“ (V. M. Šaklein, Moskva).

Další příspěvky tvořící těžiště v práci sekce důsledně charakterizovaly jednotlivé sledované problémy z porovnávacího hlediska, přičemž se převážně uplatňoval funkční přístup. Vystoupení byla rozdělena do několika tematických celků podle rovin jazykového systému. Rovina fonologická byla zastoupena příspěvkem O. Kuželové (Bratislava) „Типы консонантных нейтрализаций в сопоставительном русско-словацком плане“ a E. Ondřejčkové (Nitra) „Межъязыковая симметрия/асимметрия рече-вых модификаций фонем родственных/неродственных языков“. Byly věnovány typologii konsonantických neutralizací a otázce řečových modifikací fonémů příbuzných i nepříbuzných jazyků. Jevy roviny morfologické sledoval referát „Тексто-образующие функции славянского местоимения "ten/тот" в тн. предмете речи (на материале современного чешского, русского и словацкого языков)“ (Z. Vychodilová, Olomouc). Zabýval se rozdíly v podmínkách využití uvedených anaforických zájmen v porovnávání jazyčích. Sdělení Z. Nedomové (Ostrava) „К некоторым особенностям русского и чешского языков в области выражения количественных отношений“ bylo věnováno zvláštnostem ruštiny a češtiny ve vyjadřování kvantitativních vztahů. Autorka zaměřila pozornost na prostředky lexikální, morfonologické, slovtvorné a syntaktické, přehledně je uspořádala a doložila názornými příklady. J. Ruferová (UHK Hradec Králové) ve svém sdělení „Творительный падеж в русском и чешском языках“ charakterizovala obligatorní doplnění reprezentovaná instrumentálovým pádovým tvarem k slovesným a adjektivním predikátům v ruštině a češtině.

Problematiku strukturálních modelů jednoduché věty se zabývala Z. Chossuová (Bratislava) v příspěvku „К проблематике структурных моделей простого предложения в русском и словацком языках.“ Sémantické charakteristice jednočlenných vět byl věnován příspěvek J. Svetlíka (Bratislava) „К семантике односоставных предложений в русском и словацком языках“ a E. Pravdové (Nitra); Její sdělení „Бытийный компонент в односоставных признаковых предложениях сербского языка (в сопоставлении с аналогичными предложениями в русском и словацком языках“ bylo zajímavé díky porovnání sledovaného jevu v srbsčině, ruštině a slovenštině.

Další příspěvky byly věnovány frazeologii a otázkám slovtvorby: „Фразеологические совмещения в русском и словацком языках“ (M. Jankovičová, Bratislava); způsobům uplatňovaným při vytváření pojmenování: „О приемах номинации в русском и словацком языках“ J. Sokolova (Bratislava); charakteristice hodnotících sufixů v ruských a slovenských srovnáních: „Аксиологические суффиксы в русско-сло-

вацких сравнениях“ (J. Šipko, Prešov). Jazykové prostředky využívané při tvoření pojmenování v určité oblasti charakterizovala ve svém sdělení „Языковые средства, используемые в названиях одежды в сравнении с чешским языком“ J. Svobodová (Plzeň); roli zdobnělin v ruském a slovenském tisku analyzovala ve svém příspěvku „Функция демикутивов в русской и словацкой печати“ J. Benediková (Bratislava). O výsledcích výzkumu problematiky dětské řeči s důrazem na oblast slovní zásoby informovala I. Ovčinnikova (Perm): „Освоение лексических связей в онтогенезе: ассоциации русских и словацких детей.“ V závěru konference vystoupila E. Vysloužilová (UP Olomouc) s referátem „К проблеме компонентов коммуникативной компетенции.“ Je velkou zásluhou organizátorů, že dokázali zabezpečit, aby všichni referující dostáli základnímu cíli konference a zabývali se jednotlivými problémy z hlediska porovnávacího, přičemž ve většině případů šlo o funkční porovnávací popis, tj. o popis ve směru text – jazykový systém.

Pro jednání literárněvědné sekce byla příznačná živá diskuse i zájem o všechny kvalitativní posuny, které se v současné ruské literatuře, ale i literárněvědné rusistice objevují. Třebaže vystoupení byla uspořádána do určitých tematických bloků, absence některých přihlášených účastníků a zjevná asociativní provokativnost prezentovaných problémů vyvolaly mezi jednotlivými referáty nečekané souvislosti. Z množství přednesených problémů je vhodné připomenout: pozornost, která byla věnována **konceptním otázkám ruské literární historie**, vymaňujícím se postupně z dřívějšího směřování vědeckých a didakticko-pragmatických přístupových aspektů a ukazujícím nutnost respektování vícehlediskových postupů (např. *intertextová*, *diskursivní* a *biografická* analýza aj.). Vzpomeňme ilustrativně alespoň referáty jako O. Kovačičová (Bratislava): „Пути к синтезу. К методологическим поискам концепции истории литературы“; nebo V. Svatoň (Praha): „Титанизм - одна из существенных линий русской духовной жизни“, který ve svém referátě s oporou na široký kontext evropských dějin literatury, literární vědy a filozofie obrátil mj. pozornost i na nutnost přehodnocení konvenčně chápaného i užívaného pojmu „národní literatura“ v relaci s jazykem, v němž je tato literatura vytvářena (např. ve vztahu španělština a latinsko-americká literatura nebo konkrétně ve středoevropském kontextu dílo F. Kafky v relaci s českou literaturou apod.). Podnětná byla i jeho zamyšlení nad možnými posuny v periodizaci a klasifikaci literárního vývoje, v nichž by významnější úlohu než dosud mohla hrát „typologická“ kritéria.

Kvalitativní posuny byly patrné i ve vystoupeních představitelů současné ruské literární vědy. Např. A. P. Valagin (Voronež) v referátě „Русская классическая литература на рубеже тысячелетий. Обнаруживание скрытых смыслов.“ explicitně ocenil přínos zahraničních rusistů, kteří (mimo území Ruska) výrazně přispívají k objevování a interpretaci skryté vícevýznamovosti a ambivalentnosti ruské literatury a „взрывообразной“ podstaty jejího duchovního smyslu – zejména ve vztahu ke konkrétnímu historickému a společenskému kontextu. (Zvolenými příklady „renesance“ duchovního smyslu některých artefaktů ruské klasiky, např. u A. S. Puškina, L. N. Tolstého aj., však v diskusi vyvolal podezření ze snahy vyprovokovat jejich poněkud simplifikovanou aktualizaci.) Kvalitativní změny evokoval rovněž příspěvek A. S. Karpo-

va (Moskva): „*Русская литература в пореволюционную эпоху. Аксиологические аспекты.*“, který mj. upozorňoval na konec „эпохи центризма“ v ruské literatuře a kultuře.

Vedle literárně-historického aspektu (např. M. Kusá, Bratislava: „*XX век - литература и литературная жизнь.*“) dominovaly v sumarizujících pohledech na skončené 20. století ještě dva okruhy problémů: Počátek minulého století s provokujícím odkazem literatury tzv. „střibrného věku“ a chaotický vývoj posledního dvacetiletí s žánrovými a i tematickými experimenty ruského postmodernismu. Jistou spojnicí mezi oběma vývojovými póly se stalo dílo V. Nabokova. Připomeňme referáty jako: O. Engelová (Nitra): „*В. Набоков и поэзия «серебряного века»*“; Z. Pechal (Olomouc): „*Интерпретационная основа романа В. Набокова*“ S. Pašteková (Bratislava): „*К концепции истории русской литературы на переломе XIX и XX вв. Аспекты словацкой рецепции.*“ aj. Diskuse (např. ve vztahu k Nabokovovu uměleckému odkazu) napovídala možnost nechápat termín „střibrný věk“ v ruské literatuře jen jako atribut chronologický, který literární jevy i artefakty spojuje s určitým časovým kontextem, ale rovněž jako atribut kvalitativní, odhalující nám i jejich potenciálně možné dobově-kontextové „přesahy“.

Živou debatu vyvolaly pokusy pojmenovat a řešit současné nebo nedávno minulé problémy ruské literatury – zejména ve vztahu k rodícímu se tvůrčímu vývojovému procesu a formujícím se hodnotovým kritériím pro skutečné umělecké hodnoty a počiny, které dobový odstup může odsunout i k tzv. „paraliterárním“ jevům. Uvedme alespoň vystoupení jako: M. Cymborska-Leboda (Lublin): „*К герменевтике символистского текста: мифопоэтика и диалогика.*“, nebo V. Kupko (Prešov): „*Поиски иерархии в хаосе современности.*“ aj.

Silně byla zastoupena tematika interpretace a recepce ruské literatury v jinojazyčném prostředí: A. Červeňák (Nitra): „*К проблематике интерпретации русской литературы XIX в.*“ ; A. Eliáš (Bratislava): „*К поискам интерпретации русской поэзии XIX в.*“; S. Lesňáková (Bratislava): „*Специфика рецепции А. П. Чехова в контексте словацкой культуры.*“; O. Richterek (Hradec Králové): „*К вопросу о современной чешской интерпретации русской классической литературы.*“ aj.

Vedle potěšující skutečnosti, že se mezi účastníky konference objevili i představitelé nastupující generace rusistů, nutno vyzvednout i několik vystoupení, která se věnovala poněkud opomíjené (ale pro objektivní poznání kořenů ruské kulturní identity a jejích tradic velmi důležité) **problematice staré ruské literatury**. Máme na mysli zejména referáty jako: L. Matejko (Bratislava): „*Забитые жанры древнерусской письменности.*“; S. Makara (B. Bystrica): „*Романтическое в «Слове о полку Игореве».*“; J. Komendová (Olomouc): „*«Диалог культур» как методологическая основа изучения литературы Руси XI-XIV вв.*“

Škoda, že někteří referující se nemohli na konferenci dostavit a svoje příspěvky poslali jen v písemné podobě. Sborník příspěvků z jednání vydá pořádací bratislavské pracoviště.

Jana Ruferová, Oldřich Richterek